

MARCINKÓ ÉVA

A GÜLEN-MOZGALOM JELENTŐSÉGE TÖRÖKORSZÁGBAN

Sokan úgy tartják, hogy Nursi a modern iszlám megalkotója volt: írásaiban a racionalitás, a tudomány iszlámmal való szintézisét szorgalmazta. Gülen erre az eszmére alapozva építette fel később a nevével fémjelzett mozgalmat.

Bevezetés

■ A Hizmet- vagy más néven Gülen-mozgalom már ismerősen cseng annak is, aki nem foglalkozik sem politikával, sem a modern kori iszlámmal vagy egyáltalán Törökország jelenlegi helyzetével. A 2016-os törökországi katonai puccskísérlet után a Gülen név az újságok hasábjaira került, hiszen Recep Tayyip Erdogan, az ország köztársasági elnöke a mozgalom követőit vádolta az ellene és országa ellen elkövetett összeesküvés megszervezéséért. Erdogan saját maga nyilatkozott úgy, hogy a puccskísérlet Isten ajándéka, hiszen így a puccs után mondvacsinált jogalappal állami tisztogatások következhetnek a kormányhivatalokban, a hadseregben, az ügyészségeken és az oktatásban is. Törökország jelenlegi politikai helyzete labilis, és egyesek úgy látják, Erdogan a török diktatúra kiépítésén dolgozik, felhasználva ehhez az iszlám hitet, amelyet demagóg módon a saját személyi kultuszának erősítése miatt propagál, illetve a vallásos identitást felhasználva polarizálja a társadalmat, hogy erősebbé tegye a szavazótáborát. Erdogan magatartása a nyugati államokkal, főként Németországgal szemben a migrációs válsággal fémjelezett időszakban szintén megkérdőjelezi a kormányfő hitelességét. A török szekuláris állam látszólag elindult egy demokratikus iszlámmal ötvözött liberális politika útján, de az utóbbi évek történései ennek ellentmondanak.

A Gülen-mozgalom tagjait a puccs után előállították: közel 150 ezer embert bocsátottak el

munkahelyéről, köztük 7000 orvost, tekintet nélkül arra, hogy a képzett orvosok száma alacsony Törökországban; 50 ezer körüli volt azok száma, akiket letartóztattak, köztük 17 ezer nő volt (a Budapesten működő Dialógus Platform adatai alapján). De mi köze Fethullah Gülennek és mozgalmának a mai török helyzethez?

A mozgalmat Fethullah Gülen vallásfilozófus és vallástudós, vallási vezető, író eszméi indították el útján: a szegénység, a tudatlanság, az agresszió, a megkülönböztetés és a társadalom polarizációja elleni küzdelem csak egy úton lehetséges, ha megfelelő tudást biztosító és erkölcsös oktatást teszünk lehetővé a fiatal generációknak, hiszen a valódi demokrácia megteremtése az ő kezükben van. Gülen pacifista-demokratikus ideológiája hamar szimpatizánsokra talált, és Gülen vezérgondolata mentén iskolák, alapítványok, segítség-szervezetek, jótékonyági intézmények jöttek létre. A szervezet átlépte Törökország határait, és nemzetközi vallási-társadalmi hálózattá nőtte ki magát, amely a nemzetek, kultúrák, vallások közötti párbeszéd megteremtését tűzte ki céljául. A mozgalom több száz iskolát (a 2016-os üldöztetés óta jelentős részüket bezárták), valamint kórházakat működtetett, de tagjai befektettek liberális alapokon nyugvó mediális eszközök létrehozásába (*Zaman*) és pénzügyletekbe is. A mozgalomnak valószínűleg akár több mint 4 millió tagja is lehet, de mivel a hálózatnak nincs hivatalos tagsága vagy névjegyzéke, ez csupán becslés.

A kezdeményezés követői, támogatói a mozgalmat pacifista vallási egyesületnek tartják, míg kritikusai szektához hasonló szervezetet látnak benne, amely azon dolgozik, hogy megdöntse Erdogan uralmát, és egy szélsőséges értelemben vett fundamentalista iszlám államot hozzon létre. A mozgalom megítélése tehát kettős: nem tudni, hogy valóban egy radikális iszlamista csoportról beszélünk-e – ahogy kritikusai állítják –, vagy Fethullah Gülen a modern kori iszlám és az államvezetés képes kapcsolatának megteremtését tűzte ki célul tanításai terjesztésével.

Ahhoz, hogy a megértsük a Gülen-ellenes helyzet eredetét, szükséges mélyebben áttanulmányozni a mozgalom szerepét Törökországban, ahol a 20. századi agresszív szekularizmus után néhány évtizede újra az iszlám felé nyílnak az ajtók.

A szekularizmus hatása

■ A szeldzsuk törökök Anatóliát meghódítva a 11. században kaput nyitottak a török nomád népeknek, akik összeolvadtak a régió őslakóival, és megkezdődött a betelepült török nyelvű lakosság áttérése az iszlámra. A szeldzsuk dinasztia majdnem kétszáz éves uralma után a mongol veszély megrendítette az uralkodásukat, a terület emirátusokra esett szét, amelyből végül az oszmán törzs emelkedett ki, és lassan meghódítva a világot felépítette az Oszmán Birodalmat. A hatalmas birodalom vezetése a saría alapelveire épült. A politikai és vallási vezetés az uralkodó kezében összpontosult, tehát a szultán egyidejűleg a kalifa szerepét is betöltötte, az ő feladata volt a vallás védelme, ugyanakkor az iszlám felhasználható volt a politikai legitimáció érdekében is. Az oktatást, a medreszéket és igazságszolgáltatást is az ulama hivatalos egyházi szervezet uralta. Az Oszmán Birodalom fényűző évszázadai után a 18. században megindul a hanyatlás: a birodalom fokozatosan veszíti el területeit, és a világhatalom a nyugat-európai államok kezébe kerül. A meghódított népek sorra függetlenednek, így elengedhetetlenné válnak a változtatások. A szultánok és nagyvezírek re-

formtörekvései – mint a nem muszlim vallású népek egyenjogúsága – voltak az első törekvések a nyugatiasodásra.

Az első próbálkozások egy alkotmány és parlament megalkotására kudarcba fulladtak, majd megjelentek az ifjútörökök, akik a birodalom eltörökösítésében és a nacionalizmusban látták a megoldást. Az első világháború idején az Oszmán Birodalom a vesztes központi hatalmak (Németország, Osztrák–Magyar Monarchia, Bolgár Királyság) mellett harcolt. Ennek legfőbb indítéka az volt, hogy felbonthassa az Oroszországgal kötött, nem túl előnyös szerződést, amely létrehozta az örmény autonómiát és a külföldi beavatkozás jogát az autonómián belül. Az első világháború után az antanthatalmak maguk között osztották volna fel a megbukott Oszmán Birodalom területeit, de eközben már két nemzetgyűlés is alakult: egy Isztambulban, egy pedig Ankarában a tehetséges hadvezér és politikus Mustafa Kemal Atatürk vezetésével. Közben a szultán aláírta a sèvres-i békeszerződést, és ezzel saját „halálos ítéletét” is. A szerződés megalázó feltételeit egyik népgyűlés sem fogadta el, és megkezdődött a függetlenségi háború. A törökök szuverenitásért való küzdelme elérte a sèvres-i szerződés revízióját, amely a lausanne-i békekonferencia tárgyalásaihoz vezetett. Az események egyértelművé tették: dönteni kell az iszlámon alapuló szultánatusi államforma és egy nyugati mintára alakuló köztársaság között. A nagy nemzetgyűlés Atatürk vezetésével végül a szultánatus teljes megszüntetése mellett szavazott, így Ankara kormánya 1923. július 24-én megkötötte a lausanne-i békeszerződést. Néhány hónappal a sikeres tárgyalások után, október 29-én megalakult a Török Köztársaság. Elnöke Atatürk, a kormányfő pedig Ismet pasa lett.

Ezután kezdődött a kemalista állam kiépítése, amely az iszlámon alapuló államvezetés teljes elutasításán alapult: elfogadták a törvényt a kalifátus megszüntetéséről, megszüntették a Vallási Ügyek Minisztériumát, a nevelést kivették az ulama kezéből, és a vallás ellenőrzése átkerült a kormány kezébe, a vallási vezetőknek nem volt többé beleszólása a világi történésekbe, és a vallási dervisrendeket is betiltották. Az iszlám holdnaptár helyét átvette az európai Gergely-naptár, bevezették a latin ábécét, szélesedtek a nők jogai, eltörölték a többnejűséget, az imám előtt kötött házasság többé nem számított az állam által elfogadottnak. Fontos tény, hogy Atatürk villámreformjai közül nem mindegyikről döntött népszavazás.

Néhányan Atatürk követői közül is óvatosságra intették a török elnököt, kérték, hogy az iszlámmal szemben legyen türelmesebb. Felmerül a kérdés, hogy Atatürk gyors változtatásai milyen hatással voltak a több évszázada Korán-tanításokon élő lakosságra. Erről nincsenek feljegyzések, de több dolog is bizonyítja, hogy török nép nem feltétlenül a végleges szakítás mellett állt. A kurdok állandó felkelései a kemalista időszakban nemcsak nemzetiségi kérdéseken, de vallási kérdéseken is alapultak. Szintén jelentős a menemeni tragikus véget ért dervisfelkelés 1930-ban, amikor is dervisek egy csoportja az igaz vallás szent törvényeinek visszaállításáért szervezett felkelést. A lázadás leverésére érkezett katonákat a felkelők megölték, és feljegyzések szerint a bámészzkodó lakosok közül voltak, akik megtapsolták az esemény véres kimenetelét.

A kemalizmus szekularista modellje a laicizmusra épül, amely a vallás teljes kiszakítását jelenti a közéletből. Atatürk 1935-ben foglalta egységes szerkezetbe ideológiáját, melynek hat alapelve: nacionalizmus, szekularizmus, köztársasági eszme, államközpontúság, reformizmus és populizmus.

■ A második világháborúban Törökország halogató taktikát folytatott, csupán 1945-ben üzent hadat Németországnak és Japánnak, de mindvégig igyekezett kibújni a szövetségi kötelezettségek alól. Megjelent a többpártrendszer, amely fordulópontot jelentett a török politikatörténetben. A következő évtizedeket a kormánnyal szembeni általános elégedetlenség jellemezte: pártok alakultak, amelyek demokratikus választások útján váltották egymást, 1960-ban, '71-ben, '80-ban és '97-ben is katonai puccs vetett véget az éppen hatalmon lévők kormányzásának.

Már a második világháború után felismerték az iszlám szavazatszerző erejét, vagyis ekkor indult el az iszlám újraintézményesülése és a demokrácia kiépítése: visszatértek az arab nyelvű imához, megjelent szabadon választható tárgyként a vallásoktatás az iskolákban, újra megnyíltak az imam hatip iskolák. A társadalom belső problémáinak legfőbb okozói a politikai csoportok erőszakos összecsapásai és a rendszeres katonai intervenciók voltak. A vallás iránti igény növekedése is ezeknek köszönhető. Kizárólagos jogokat az állam azonban csak a szunnita iszlámnak biztosított, de az ő intézményeiket is állami szervezetek ellenőrizték. Ma a vallásoktatás kötelező Törökországban, de ezen a szunnita iszlám oktatását értik.

A politikai elit belátta, hogy a teljes szekularizmus a társadalom számára nem elfogadható, így az iszlám morális és társadalmi erejét elismerő pártok is teret kaptak. Óvatosnak kellett azonban lenniük, hiszen egy nyílt iszlám pártot a hadsereg és a kemalisták nem toleráltak volna. Az 1980-as puccsot követően, 1983-ban az Anyaország Pártja került hatalomra, és Turgut Özal lett a miniszterelnök. Ebben az időszakban megkezdődött a gazdaság liberalizációja, amely nemcsak a külföldi befektetőknek nyitott ajtót, hanem egy dinamikus vállalkozói réteg kialakulását is elősegítette. Mindemellett Özal, hogy enyhítse a kommunizmus eszméinek terjedését, kötelezővé tette a vallástant az iskolákban, újra teret adva ezzel a vallásosságnak. A neoliberais eszmék megjelenésével az iszlám újra helyet kapott a közéletben, ennek köszönhetően például a Gülen-féle mozgalmak is terjeszkedni tudtak. A jelenleg hatalmon levő AKP-formáció (Igazság és Fejlődés Pártja) 2001-ben alakult, és a 2002-es választásokat már ők nyerték Erdogannal az élen. A jelenlegi kormány és politikusai törekednek arra, hogy bebizonyítsák: az iszlám és a demokrácia igenis megfér egymás mellett. Az országot egy istenfélő muzulmán vezeti, és az egész iszlám világ figyeli a fejleményeket az egyetlen olyan muszlim többségű országban, amely alávetette magát a demokráciának, és céljául tűzte ki az európai integrációt.

Nemcsak a pártok, hanem lassan a vallási csoportosulások is újra teret kaptak a második világháború után. A Nurculuk-mozgalom Said Nursi vezetésével létjogosultságot kapott, így az addig titkos írásait hivatalosan is terjeszthette. A kurd származású Nursi tanításait átszőtték a szúfi naksbandi elvek, mindennek a centrumába a Koránt és a sariát állította, de a vallás és a tudomány összeegyeztethetőségét hangsúlyozta: nem kell elzárkózni a nyugati civilizációtól, de látni kell annak negatív és pozitív hatásait is, szükség van a tudományokra épülő oktatásra, de vallás nélkül mindez nem megvalósítható. A Nurculuk-mozgalom az iszlám identitás visszaállítását tűzte ki célul, amelyet a kemalisták likvidálni szerettek volna. Nursi az iszlámot új perspektívába helyezte, így nem csoda, hogy hamar népszerűvé vált Törökországban. 1960-ban bekövetkezett halála azonban megtörte a rend további történetét.

A Nurculuk-mozgalom egyik ágaként szokás emlegetni Fethullah Gülen Hizmet-mozgalmát. Sokan úgy tartják, hogy Nursi a modern iszlám megalkotója volt: írásaiban a racionalitás, a tudomány iszlámmal való szintézisét szorgalmazta. Gülen erre az eszmére alapozva építette fel később a nevével fémjelezett mozgalmat. (A Gülen-mozgalom elnevezés elsősorban Törökország határain kívül használatos. Törökországon belül a Hizmet, vagyis szolgálat megnevezés terjedt el. Ennek oka a személyi kultusz tagadása.)

Fethullah Gülen és a Hizmet-mozgalom

■ Elmondások szerint Fethullah Gülen négyéves korától imádkozott, és azóta egyetlen imát sem hagyott ki. Édesapja arabra, édesanyja a Korán szerinti életre tanította. Már tizenéves korában megismerkedik Nursi tanaival, és rendszeresen látogatja a cemaatokat, amelyek az Atatürk által betiltott medreszékét pótló valástudományi közösségekként alakulnak. A gyülekezetek Nursi írásait, a Koránt és más vallási, filozófiai és tudományos témákat vitattak meg. Később a cemaatok mintájára épülnek Gülen kollégiumai is.

Tanulmányai befejezése után Gülen maga is prédikálni kezdett. Kivételes hit-szónoki képességei hamar megmutatkoztak, beutazta az országot, a nyolcvanas évekre Törökország egyik legismertebb és legelismertebb imámja és prédikátora lett. Gülen vezette a pénteki imákat, beszélt a próféta életéről, megjegyzéseket fűzött a Korán-passzusokhoz, és önkritikára ösztönözte a muszlim hívőket. Karizmatikus személyisége követendő példaképként szolgált. A mozgalom folyamatosan alakult általa és körülötte. Nagy különbség azonban Nursi és közte, hogy Gülen nem elégedett meg a tanok írásos terjesztésével, hanem kihasználta a kor médiaeszközeit is, de elsősorban a mozgalommal mára összekapcsolódott fogalomra, a párbeszédre alapozott. Párbeszéd alatt az eltérő nézeteket valló (akár vallási) csoportok kommunikációját értette, ezen belül is hangsúlyt fektetve a kapcsolatépítésre.

A Nursi-mozgalomhoz hasonlóan a Hizmet is gyorsan – körülbelül 20 év alatt – helyiből országossá nőtte ki magát, majd a Szovjetunió bukását követően megindult globalizáció hatására nemzetközivé alakulhatott. Gülen a hetvenes években kezdte kiépíteni a hálózatát: egyre erősödött saját gyülekezete, összefogta a helyi (Izmir) Korán-iskola tanulóit és az egyetemi diákokat, nyári táborokat szerveztek, bentlakásos otthonokat hoztak létre, hogy megfelelő környezetet teremtsenek a tanulóknak.

Turgut Özal 1983-ban indult tízéves elnöksége alatti reformok nagyban hozzájárultak a Gülen-mozgalom lehetőségeinek kiszélesítéséhez. A mozgalom meghódította a média, az üzlet és az oktatás világát is. Létrehozták a liberális *Zaman* lapot, amely Törökország egyik legmeghatározóbb sajtóorgánuma lett; tévéadót és rádiót alapítottak. Gyakorlatilag megteremtették a már említett dialógus alapjait a külvilág és a mozgalom között. A mozgalom az ország gazdasági sikereihez is hozzátett. Sokan a tagjai, támogatói közül jómódú, tehetős családokhoz tartoztak, akiket Gülen tanai inspiráltak, és vagyonuk egy részének eszmei értékekbe való befektetése mellett döntöttek. Minden egyes intézmény a civil társadalom által megálmodott kezdeményezés volt, amely nem részesült semmilyen kormányzati vagy állami támogatásban. Ettől az időszaktól kezdődően számos szervezet és alapítvány alakult, melyek segítségével sorra hozták létre a felkészítő iskolákat, középiskolákat, bentlakásos kollégiumokat, egyeteme-

ket, kórházakat, segélyszervezeteket, vállalkozásokat, médiaszolgáltatókat stb. A mozgalom tulajdonképpen Gülen elveire alapozott, de tőle függetlenül hatalmas, országhatárokat átívelő hálózattá épült ki. Az oktatás nem korlátozódott az iszlámra, célja a vallások közötti tolerancia megeremlése is lett.

Fethullah Gülen Törökország kettős magatartását igyekezett gondolataival, tanácsaival egyensúlyba hozni. Törökországnak fejlődő hatalomként lépést kell tartania a modern világgal, ugyanakkor az Oszmán Birodalom idején kialakult vallási alapelveket, az időszak interkulturális jellegét és nyitottságát más vallások iránt sem szabad elfelednie. A tradíció és modernizmus ambivalens fogalmaknak tűnhetnek ugyan, mégis a kettő harmóniája szükséges Törökország további fejlődéséhez, úgy, hogy az alapvetően iszlám alapelvekre épülő vallásos társadalmat ne veszélyeztesse belső identitászavar kialakulása. Ez lenne Gülen egyik alapeszméje, amely az oktatás modernizálása mellett hatással volt a szimpatizánsaira. A mozgalom jelentősége a török vallásosság szempontjából vitathatatlan.

A vallásosságnak a mozgalomban központi szerepe van: Gülen tanai szerint a hit áthatja mind a tudományt, mind a modern demokráciát, azaz a Koránban megfogalmazott kötelezettségek a muszlimok számára ne csak napi rutin részét képezzék, hanem a muszlimok állítsák azokat Isten és az emberiség szolgálatába. A Hizmet elnevezés, amely szolgálatot jelent, utal tehát Isten és a társadalom szolgálatára is. Gülen nem sorolja be magát egyetlen vallási csoportba sem. Alapvetően a Korán és a szunna princípiumaira támaszkodik, de a szúfizmus tézisei is megjelennek tanításaiban.

Minden jel arra mutat, hogy Gülen nem akart politikai pályára lépni, és a mozgalmát sem ebbe az irányba terelgette. Az oktatásra helyezte a hangsúlyt, az „arany nemzedék” kinevelésére. Gülen nézeteivel eleinte sokan – még a kormány is, látva a fejlődést – egyetértettek: Ecevit miniszterelnök 2000-ben a davosi Világgazdasági Fórumon beszédében a Gülen-iskoláról is szót ejt, miszerint az iskolák a kultúrák közötti kapcsolatok építésében fontos szerepet játszanak. Gülen a progresszív iszlám irányvonalát hangsúlyozza, vagyis nem utasítja el a globalizációt, csupán erkölcsös, vallásos úton kívánja követni azt. Szintén hangsúlyozza az oszmán örökség szem előtt tartását, hiszen az elmúlt kor többnemzetiségű és többvallású kormányzása ma is példaértékű lehet. „Egy terrorista nem lehet muszlim, egy igazi muszlim pedig nem lehet terrorista” – nyilatkozta Gülen a 2001. szeptember 11-i események után. Elmélete alapján a radikális csoportok és a terrorizmus feletti győzelem egyetlen járható útja a vallásos és erkölcsös alapokon nyugvó oktatás.

Fethullah Gülen tevékenysége és a mozgalom szélesedése által nemzetközi hírnévre és elismerésre tett szert, amely egyúttal felelősséggel is jár. Nem csoda tehát, hogy Gülen személye és a mozgalom is hamar a kritikusok keresztútjába került. Ellenségei szerint Gülen és a „szekta” a török status quo saját eszméiken alapuló megváltoztatásán munkálkodik, valamint szeretné visszaállítani a kalifátust, visszafordítani a modernizációt és újra bevezetni a sarián alapuló törvénykezést. De vádolják azzal is, hogy az amerikai kormány ügynöke, illetve hogy egy szúfi rendet alapított, mivel követői hodzsa megnevezéssel illetik, ahogyan a szúfi mestereket is szokás volt. A mozgalom vezetője a vádakat tagadja, és azt állítja, hogy ő maga nem volt soha egyetlen szúfi rend tagja sem, a megszólítás csupán a tisztelet jele. Ötvenéves munkássága alatt számos könyvét, publikációját, írását adták ki, melyekben nem találunk radikalizmusra utaló megjegyzéseket.

Erdogan és Gülen kapcsolata eleinte nem volt ellenséges, sőt egy Gülenrel készült interjúból kiderült, hogy Erdogan pártalapítása előtt tanácsért ment Gülenhez. Fontos megérteni, hogy Törökország vallásos muszlim szavazói szemében csak olyan elnöknek van esélye a nép támogatására, akit a befolyásos vallási vezetők is elismernek. Gülen nem dicsérte írásaiban, prédikációiban az elnököt, sőt kritikával illette őt az elnöki rendszer bevezetése miatt is, és ez már elég alapot nyújthatott Erdogannak a félelemre, hogy elveszíti pozícióját. A 2013-ban kirobbant korrupciós botrányt Erdogan már a mozgalom aknamunkájának tulajdonította. A három évvel későbbi puccskísérlet pedig eszközt adott Erdogan kezébe, hogy megdönthesse a Gülen-mozgalom hatalmát, és tömeges tisztogatásokba kezdhesen a kollektív bűnösség elve alapján. Ankara hivatalos álláspontja szerint a puccskísérlet mögött a hadsereg Gülen-szimpatizáns tisztjei álltak. Hivatalos bizonyítékok nélkül is terrorszervezetnek nyilvánították a mozgalmat; Gülen és követői az állam ellenségei lettek, és menekülésre kényszerültek.

Erdogan döntései és nyilatkozatai ellentmondanak a párt eredeti tervének, miszerint Törökország bizonyítani fogja, hogy a demokrácia és az iszlám jól megférnek egymással. Úgy tűnik, a közös hit nem volt elég, hogy Gülen és Erdogan közös nevezőre jusson.

A mozgalom és az iszlám

■ A Gülen-mozgalom egy vallási mozgalom, amely az iszlám tanításokra épül. A 20. századi szekularizmus nem azt jelentette, hogy a vallást betiltották, de állami ellenőrzés alá került, vagyis fontosabb lett az államhoz való, mint az Istenhez való hűség. Az emberiség alapvető igénye a hit, bármilyen államforma is áll fenn éppen, ezért fontos megérteni, miért van jelentősége a Gülen-mozgalomnak és más, hasonló jellegű megmozdulásoknak az iszlám értékeinek megőrzésében. Nemcsak az iszlámra, de az alapvető emberi értékekre is tanít, mint a tudás átadása a jövő nemzedéknek, a tolerancia, az adakozás vagy a jócselekedet. Gülen óva int a fanatizmustól, éppen ezért volt elfogadható a mozgalma a kormány szemében is.

Gülen azt vallja, hogy őt a Korán és a szunna segíti a lelki fejlődésben. De valástudóként a szúfizmusról is sokat szól prédikációiban, írásaiban. Véleménye szerint a szúfizmus az iszlám lelke, amely segít formálni a muszlim hívő viselkedését. Az aszketizmus jámborságra, kedvességre, őszinteségre tanít, és segít a dolgok mögé látni. Gülent a szúfizmus lelki gyakorlatai és annak hatásai érdeklik, nem pedig a misztikus élmények, hiszen ahhoz, hogy hasznosak legyünk a társadalomnak és Istennek, nem elég elmélyedni a spirituális tanokban, élni is azok szerint kell.

Gülen bevallottan csodálja a szúfi tanításokat, ugyanakkor látja azok gyenge pontjait is: a szúfi csoportok elszigetelődése, misztikus spekulációi vezettek az oktatás korlátozásához Törökországban. Így jutott el a mozgalom céljainak megfogalmazásához, vagyis egy újfajta oktatási rendszer létrehozásához. Már korai prédikációiban hangsúlyozza: építsünk iskolákat mecsetek helyett. Mondhatjuk, hogy Gülen sikeresen ötvözi a szúfi tanokat a modern életformával.

Az iszlám kötelezi a jólétben élőket, hogy bevételük 2,5 százalékát a közönség javára fordítsák. Ezt nevezik zakatnak, amelyet általában mecsetek, illetve iskolák építésére, szegények megsegítésére használnak fel. Ugyanezen eszmei megfontolásból adakoztak a mozgalom tehetősebb tagjai, hogy kollégiumokat, iskolákat hozhassanak létre. Az adomány tehát az iszlám nevében történt. A Ko-

rán is kimondja, hogy az adományért, amelyet Isten nevében adunk, ne várjunk semmilyen viszonzást. Az adományok mögötti motiváció az iszlám értékek megőrzésében kulcsfontosságú, és jól mutatja, hogy a szervezet nem az állam megdöntéséért jött létre, hanem az iszlám újjáélesztéséért. Itt értelmet nyer a hizmet kifejezés is. A hizmet nemcsak embertársaink, hanem Isten és az iszlám szolgálatát is jelenti a mozgalomban. Ugyanezt tapasztalhatjuk az oktatásba való befektetés elképzelésével. A Gülen oktatási intézményekben nemcsak a Korán szerinti életre tanítanak, hanem arra, amit az iszlám közvetít: toleranciára, erkölcsre és elfogadásra, mindezt a tudományok mellett.

A Gülen-iskolákban tanítókat nem a busás jövedelem motiválja, hanem az áldozat, amelyet Isten színe előtt tesznek szolgálatukkal. Ez a fajta elkötelezettség vezette sikerre a mozgalmat. Ahogy Gülen mondja, „a vallás mély kapcsolatokat és szeretetet jelent minden Isten nevében teremtett lény irányába”, vagyis a szeretet és a részvét alkotja minden sikeres mozgalom alapját.

Következtetés

■ A 21. század történései a közel-keleti államokban megnyirbálták az iszlám hírnevét. Az Iszlám Állam „Allah nevében” elkövetett terrorcselekményei a nyugati emberekben ellenszenvet és félelmet ébresztettek a muszlimok iránt. Az iszlám vallás sokszínűsége átláthatatlan a laikusok számára, éppen ezért a sajtó az egyetlen, amire támaszkodunk. Az átlagember nem kap semmilyen felvilágosítást az iszlám vallás mibenlétéről, éppen ezért ítéli el. Az iszlám gyakorlatilag minden értelemben hátránnyal indul a nyugati ítélőszék előtt.

Ugyanez a helyzet az ilyen jellegű mozgalmakkal is, alapos vizsgálat nélkül nem kapunk hiteles információt, illetve nem tudjuk eldönteni, hogy egy adott állítás a média manipulatív álhíre éppen vagy a valóság. Éppen ezért csak az összefüggésekből tudunk következtetéseket levonni.

A 20. század eleji ataturki reformok szétzúzták az Oszmán Birodalom emlékeit, és az addigi iszlámközpontú társadalmat is megreformálták. Minden kétséget kizáróan az első világháború után nem maradt sok választása az államvezetőknek, ha meg szeretnék volna őrizni az ország szuverenitását és területeit. A szultanátus eltörlése nagymértékű fejlődést hozott az országnak összehasonlítva a szomszédos muszlim országokkal. A vallás teljes kivonása az államvezetésből azonban nem feltétlenül a legjobb döntés, de nem is feltétlenül rossz. Nyugati modern szemmel ez elképzelhetetlen, de ez nem jelenti azt, hogy nem működőképes.

Gülen – legyen szunnita vagy éppen szúfi – az iszlám azon alapértékeit követi, amelyek univerzálisak: türelem, egyetértés és szolgálat. Ha valóban szektáról beszélünk, akkor miért lett volna célja az oktatás modernizálása? A rendelkezésre álló információk alapján bárki beléphetett és bárki kiléphetett a mozgalmából: nincs kényszer, csak lehetőség. Mint minden más szervezet, ez is igyekezett (és igyekszik) támogatni tagjait, segíteni őket bejutni a legjobb egyetemekre, tudásuknak megfelelő tisztségekbe. Ettől sem válik szektává, sem terrorszervezetté. Valóban ültek támogatói magas állami pozíciókban, de ezen az alapon bármilyen más – akár nem valláson alapuló – szervezetet is vádolhatná Erdoğan államellenes tettekkel. Itt valójában nem arról volt szó, hogy a szervezet iszlám-e vagy sem. Erdoğan – látva Gülen sikereit – inkább amellettt döntött, hogy félreállítja, valószínűleg félelemből. A konfliktusuk semmiképpen nem a valláson alapszik. Arra sincsen semmilyen bizonyíték, hogy radikális iszlamista csoport-

ról lenne szó, de még a szűfizmus jeleit sem láthatjuk. Sőt minden jel arra mutat, a mozgalom célja az igaz iszlám megismertetése a külvilággal és a török társadalom identitásának helyreállítása, amelyet a kemalista rendszer megtépázott.

■ IRODALOM

- Alliance for Shared Values: *Puccskísérlet és tömeges tisztogatás Törökországban a civil társadalom szemszögéből*. Alliance for Shared Values, New York, 2016.
- Ebaugh, Helen Rose: *A Gülen-mozgalom*. L'Harmattan Kiadó – Dialógus Platform Egyesület, Bp., 2018.
- Findley, Carter Vaughn: *Hizmet among the Most Influential Religious Renewals of Late Ottoman and Modern Turkish History*. In: Martin E. Marty (ed.): *Hizmet Means Service*. University of California Press, Oakland, 2015. 5–17.
- Flesch István: *A Török Köztársaság története*. Corvina, Bp., 2007.
- Gülen M., Fethullah: *Tanulmányok, nézőpontok és vélemények*. The Light, Inc., Somerset, 2006.
- Hermansen, Marcia: *Who Is Fethullah Gülen? An Overview of His Life*. In: Martin E. Marty (ed.): *Hizmet Means Service*. University of California Press, Oakland, 2015. 18–40.
- Králik Tamás: *Az iszlámista politika a török politikai kultúrában*. Nemzet és Biztonság 2010. 5. 16–25.
- Saritoprak, Zeki: *The Role of Religion in the Gülen Movement*. University of California Press, Oakland, 2015. 57–73.

■ FILMEK

- AktuelleDokus: Erdogans Erzfeind – Wer ist Fethullah Gülen.
<https://www.youtube.com/watch?v=gYITzE9m5hg> (utolsó letöltés: 2018.03.17.)
2018. szeptember 23-i ZDF TV interjú: <http://fethullahgulen.hu/media-fg/riportok-uj-cikkek/2016/38-zdf-szeptember-23> (utolsó letöltés: 2018.03.13.)
- Hesser, Terry Spencer – Mazurek, Stephan: *Love Is a Verb* (dokumentumfilm) (2014)

